

Miquel Siguan

LES LLENGUES I LA PAU

Forum de les Cultures

Barcelona 23 maig 2004

Index

El llenguatge i les llengües

Els drets de les comunitats lingüístiques

Les llengües oblidades

Els nous conflictes lingüístics

El llenguatge del diàleg

La funció utòpica del llenguatge

El llenguatge i les llengües

Hi ha un acord quasi unànime per considerar que el llenguatge es la primera característica distintiva de l'espècie humana, la que ens distingeix dels animals superiors, una característica al seu torn lligada amb la intel·ligència i la capacitat de pensament abstracte, i podem dir per tant que el llenguatge es el nostre primer instrument de coneixement. Però si la capacitat lingüística està directament lligada amb la intel·ligència també es cert que el llenguatge es el nostre principal mitjà de comunicació amb els demés, tota la nostra vida de relació, tota l'existència social, es recolza en bona part en el llenguatge. Ara be, i aquesta es la paradoxa, si el llenguatge com a instrument del coneixement es comú a tota l'espècie humana en canvi com a mitjà de comunicació sols permet la comunicació entre els que parlen una mateixa llengua. El llenguatge es una capacitat que sols existeix concretada en llengües diferents.

La paradoxa es tan forta, tan sorprenent, perquè no parlem tots la mateixa llengua? que a les primeres pàgines de la Bíblia se n'ofereix una interpretació simbòlica. Els primers habitants de la terra portats pel seu orgull van intentar erigir una torre que arribés fins al cel i Deu els va recordar la seva debilitat confonent el seu parlar i si fins aleshores parlaven en una sola llengua es van trobar que en parlaven moltes. Mes endavant tornaré sobre el significat d'aquesta interpretació Ara em limito a notar que des de un punt de vista estrictament naturalista l'explicació de la diversitat no es tant difícil.

Inclús si imaginem que la historia de l'espècie humana comença amb un grup primitiu en el que tots parlen una mateixa llengua amb el pas del temps aquesta primera llengua evolucionarà per raons internes a la pròpia societat. Mentre els parlants d'una llengua es mantenen units l'evolució de la llengua es compartida per tots però si els parlants es separen perquè uns es traslladen a viure a una vall propera o una illa llunyana l'evolució de la llengua serà diferent a cada lloc i amb el temps acabarà per fer impossible la comprensió mútua. Processos semblants, mantinguts al llarg de centenars de segles, son suficients per explicar la diversitat actual. I cal tenir en compte a mes que els canvis lingüístics estan estretament relacionats amb l'evolució de la societat que parla cada llengua y amb la seva cultura fins al punt que es pot dir que la llengua reflexa o expressa la cultura del poble que la parla.

Fins aquí m'he referit sols a l'aïllament com a explicació de les diferències lingüístiques ara be l'aïllament no es mai total, els pobles han estat sempre en contacte i també les llengües que parlen i les cultures que a traves d'elles s'expressen. I els contactes no sempre han sigut pacífics i mútuament enriquidors.

La història de la humanitat en bona part es pot contar com una història de conflictes i de guerres i en molts casos els bàndols oposats parlaven llengües diferents i sovint la llengua ha aparegut com a causa del conflicte o com a símbol de l'oposició. I la raó no es difícil de donar. Tal com acabo de dir una llengua es vehicle de comunicació i de cohesió entre els que la parlen però a la vegada marca el límit amb els que no la parlen ni l'entenen. El que parla una llengua que no entenem és, per principi, l'altre, el que no sabem que pensa o que pretén i es vist per tant com una amenaça potencial o com un enemic. Per això la pluralitat de llengües en un mateix espai polític apareix així com un factor de diferenciació i de manca d'estabilitat i per tant com una font de conflictes possibles mentre, a l'inversa, el parlar una mateixa llengua, el monolingüisme, sembla una garantia d'estabilitat,

Per això no es estrany que tots els grans imperis hagin aspirat a refer a la inversa l'història de la torre de Babel i a tornar a la situació en la que tots els humans parlaven la mateixa llengua, que era la llengua perfecta, la llengua rebuda directament de Deu. Però, com queda clar en el mateix text de la Bíblia, la història de Babel és irreversible. El humans van trencar l'aliança amb Deu a partir d'aquest moment han de aprendre a conviure amb la diversitat lingüística i a col·laborar malgrat les diferències. Un aprenentatge que, com acabo de recordar, no resulta gens fàcil.

Com aconseguir que les diferències de llengua no siguin un factor de conflicte sinó al contrari d'entesa i de col·laboració?

Els drets de les comunitats lingüístiques.

Els experts en el tema diuen que al món es parlen entre 5 i 6 mil llengües diferents. I, en contra del que un podria pensar, també ens diuen que totes elles tenen una complexitat semblant, que totes són igualment evolucionades i que totes són capaces d'expressar els mateixos nivells de complexitat. I al mateix temps totes i cada una d'elles son fruit de una experiència col·lectiva mantinguda al llarg del temps, totes expressen per tant una determinada cultura i totes tenen un valor en alguna mesura únic. Totes mereixen per tant seguir existint. Moltes però estan amenaçades i necessiten protecció. I en molts llocs les amenaces impliquen conflictes.

Un primer motiu de conflicte es l'escassa tolerància de molts Estats per les seves diferències lingüístiques internes. Abans he dit que al món es comptabilitzen entre 5 i 6 mil llengües al mon i en canvi sols hi ha uns 200 Estats sobirans. Això vol dir que la majoria, per no dir tots, els Estats inclouen en el seu territori poques o moltes, i en alguns casos moltíssimes, llengües diferents. I al mateix temps en el nostre temps la teoria política del Estats nacionals sembla implicar que un Estat ha de tenir una llengua oficial que no sols es la llengua oficial de l'Estat sinó el símbol de la

unitat nacional el que implica marginalitzar les altres llengües que es poden parlar en el territori estatal, És cert que no sempre ocorre així, que Estats que tenen més de una llengua oficials i Estats que en seu text constitucional reconeixent la seva pluralitat lingüística i els drets dels seus parlants però la majoria no ho fan o ho fan d'una manera insuficient i son així gèrmens potencials de conflictes.

La defensa del drets de les minories lingüístiques com a portadores d'una cultura pròpia té una llarga tradició especialment a Europa i a partir del segle XIX quan la llengua es converteix en el primer signe d'identitat col·lectiva. Les reivindicacions lingüístiques unides a reivindicacions polítiques són molt abundants al segle XIX i XX però malgrat tot continuen existint minories lingüístiques discriminades i marginades. De manera que des de fa un temps a les reclamacions referides a casos concrets s'hi han afegit moviments d'opinió i propostes institucionals perquè es defineixin els drets de les minories lingüístiques. Un bon exemple en aquest sentit es la "Carta de les llengües regionals o minoritàries" proposada pel Consell d'Europa el 1991, que des de aleshores ha sigut signada i ratificada per un bon nombre d'Estats europeus i que preveu un sistema de seguiment per controlar la mesura en què s'aplica als Estats que l'han signada.

En un resum ràpid i limitant-nos als aspectes estrictament lingüístics podem resumir les reivindicacions dient que els Estats han d'assegurar a les minories lingüístiques existents en el seu territori no sols el dret a utilitzar la seva llengua sinó el dret a mantenir la seva existència i això significa en primer lloc la seva presència en el sistema educatiu i en els mitjans de comunicació escrita i audiovisual reivindicacions a les que avui hem d'afegir encara la presència en els sistemes informàtics.

Aquesta última observació ens obliga a tenir en compte un nou fet. El ràpid desplegament de la tècnica està produint als nostres dies un procés de globalització a escala planetària, no sols les persones i les mercaderies es poden traslladar ràpidament des de qualsevol punt a qualsevol altre punt sinó que l'informació disponible en qualsevol lloc es pot manejar immediatament en qualsevol altre lloc. Aquesta mundialització de la informació afavoreix la mundialització de l'economia i tot aquest procés de mundialització al seu torn té repercussions lingüístiques.

La primera conseqüència evident és que reforça el paper de les grans llengües convertibles en llengües de comunicació internacional, molt més enllà dels territoris on són la primera llengua de la població. Això significa que una part molt important de la població mundial es veu portada cada vegada més a aprendre i a utilitzar llengües estrangeres. Al mateix temps aquest enfortiment de les grans llengües debilita a les demés i tal com recordava fa un moment en l'actualitat les minories lingüístiques que

lluiten pel seu reconeixement tenen més dificultats per mantenir la seva presència en un món cada vegada més informatitzat.

És cert que igual com va succeir un dia amb la impremta que va afavorir l'expansió de les grans llengües però que també va permetre la difusió de llengües menors les eines informàtiques adequadament utilitzades poden reforçar les llengües menors i en aquest sentit el que s'està fent a Catalunya en aquest camp pot ser molt il·lustratiu del que poden fer altres llengües. Però no ens hem de fer il·lusions excessives. És cert que és molt possible que en un futur no massa llunyà, els programes de reconeixement de veu i de traducció automàtica faran possible que una persona parli davant d'un micròfon en una llengua determinada i els oients el puguin escoltar i respondre cada u en la seva llengua però tampoc podem oblidar que els programes de reconeixement de veu i de traducció automàtica tenen un cost molt alt en investigació i en desenvolupament, un cost que moltes llengües no poden assegurar.

Les llengües oblidades

L'observació que acabo de fer ens porta a recordar que al món hi ha moltes més llengües que les parlades per minories lingüístiques que malden perquè es reconeguin els seus drets. Abans he dit que al món es parlen entre 5 i 6 mil llengües diferents però una bona part d'elles són llengües parlades sols per uns milers de parlants, llengües que s'han mantingut completament aïllades i que no han tingut mai un sistema escrit ni han sigut codificades. A Nova Guinea, a Sibèria, a la conca de l'Amazones hi ha centenars de llengües així. Al trencar-se l'aïllament els seus parlants, especialment els joves, mostren un fort interès per adquirir llengües que els puguin assegurar la seva integració en un món més ample i senten poc interès per conservar-les i això vol dir la seva desaparició en un termini més o menys llarg.

Aquesta desaparició és lamentable igual com és lamentable la desaparició de moltes espècies vegetals i animals perquè representa un empobriment del món en què vivim, empobriment de la varietat biològica en un cas, empobriment de la diversitat cultural en el cas de les llengües. I la lamentació està plenament motivada. Totes les llengües, inclòs les més petites, tenen una complexitat semblant, totes permeten expressar totes les experiències subjectives i objectives de qui les parlen i totes són expressió una cultura pròpia i específica. Però cal tenir en compte que el problema és més greu i més complex que respectar els drets de unes minories lingüístiques. En aquest cas es tracta de poblacions que no tenen ni els mitjans mínims necessaris per assumir la seva defensa i que en molts casos tampoc en tenen la voluntat de manera

que la supervivència de la llengua que parlen depèn totalment d'una ajuda exterior. Sols un esforç combinat a nivell internacional por procurar alguna esperança.

Aquest esforç, que sovint es reclama però que fins ara no ha sigut formulat ni programat, hauria de començar per un esforç de descripció i de catalogació d'aquestes llengües que permetés reduir l'ambigüitat actual, les estimacions publicades oscil·len entre 5.000 i 7.000 llengües diferents al món. I paral·lelament i no menys important seria proposar una tipologia de les situacions en les que es troben i de les mesures adequades per ajudar-les. Un esforç aclaridor que exigeix temps i que caldria acompanyar de la publicació periòdica, cada cinc anys per exemple, per part d'una organització internacional, l'UNESCO preferentment, d'un informe sobre la diversitat lingüística al món i la seva evolució. Iniciativa que es podria completar amb el seguiment més estret de algunes llengües en perill de desaparició utilitzades com a pilots de l'evolució

Els nous conflictes lingüístics

Però el procés globalitzador a més de provocar la possible desaparició de llengües menors encara té altres conseqüències no menys greus i molt més conflictives. Els desplaçaments de població cada vegada més intensos produeixen espais i situacions en el qual coincideixen persones que parlem llengües diferents i que pertanyen a tradicions culturals diferents. Situacions així en alguna mesura s'han produït sempre però ara són cada vegada més freqüents i a més llocs del món. Ja que estem a Barcelona, prendré Barcelona com exemple.

Barcelona i a tota Catalunya es parla una llengua pròpia d'aquest territori, que es el català, la llengua en la que ara parlo, una llengua romànica amb un passat literari molt brillant des de l'Edat mitja que des de fa temps coneix un renaixement, tan en l'ordre literari i cultural com en el polític. Però des de fa segles Catalunya i altres territoris de llengua catalana està integrada en l'Estat Espanyol i a Barcelona com a tot Catalunya s'hi parla també el castellà o espanyol. Actualment la Constitució espanyola diu que els dues llengües son cooficials i l'Estatut de Catalunya especifica que el català és la llengua pròpia de Catalunya i que les dues llengües son cooficials. I les darreres enquestes lingüístiques diuen que la meitat de la població de Catalunya té el català com a llengua habitual i la meitat el castellà. Aquesta coexistència de dues llengües en un mateix territori planteja problemes que el Govern de Catalunya procura orientar a traves de normes legals, en primer lloc la Llei de Normalització Lingüística de 1983. Així, per exemple, quant al sistema d'ensenyament la llei especifica que la llengua principal de l'ensenyament ha de ser el català però que al terme de l'ensenyament obligatori els alumnes han de ser capaços d'utilitzar les dues llengües. I les Universitat catalanes estableixen també que la seva llengua pròpia es el català però que l'ensenyament es procura en català o el castellà.

Sense entrar en més detalls sobre aquesta política lingüística el que vull destacar ara es que la situació lingüística a Barcelona és molt més complexa. Per començar Barcelona és avui una ciutat cosmopolita, centre de negocis i de turisme, i també seu de manifestacions culturals com el Fòrum que ens ha convocat i en el que te lloc aquest diàleg, una ciutat en la que en molts llocs i en diverses situacions coincideixen persones que parlen moltes llengües diferents de les llengües dels residents. També és un fet que amb el temps els barcelonins han augmentats les seves competències en llengües estrangeres. Fa cinquanta anys molts barcelonins tenien el francès com a segona o com a tercera llengua i actualment aquest lloc, especialment entre els joves tendeix a ocupar-lo l'anglès sense que això resolgui tots els problemes de comunicació amb els vinguts de fora. Des que Espanya s'ha integrat a la Unió Europea qualsevol ciutadà d'un país de la Unió té dret a residir i a treballar a

Barcelona i molt ho fan. I a la costa litoral prop de Barcelona, igual com a la Costa Brava o a les Balears, molts hi ha instal·lat la seva segona residència. Tots ells parlen llengües diferents de les dels autòctons i tots tenen dret a utilitzar els serveis de la sanitat pública i a enviar els seus fills a l'escola pública. I tots tenen dret a votar a les eleccions municipals sense que res d'això provoqui conflictes encara que a vegades es preguntí si per poder votar a les eleccions municipals no seria lògic demostrar que es pot rebre informació en la llengua del país d'instal·lació.

I més encara. Barcelona ha rebut tradicionalment immigrants d'altres territoris espanyols, especialment del sud de la península ibèrica, però des de fa uns anys s'ha convertit en centre d'atracció per immigrants de molt diverses procedències: del Marroc i de l'Amèrica Llatina, de l'Est d'Europa i també del llunyà Orient, de la Índia i la Xina. Fa un temps els immigrants representaven el 5 % la població de Barcelona però avui són ja el 10% i segueixen creixent. Amb l'única excepció dels procedents de l'Amèrica Llatina tots parlen llengües diferents dels autòctons i tant ells com els seus fills necessiten ajuda escolar per familiaritzar-los amb les llengües de l'escola, català i castellà. I molts senten també el desig de que els seus fills mantinguin la seva llengua original. I tots, o al menys els que tenen regularitzada la seva situació tenen dret a utilitzar els serveis públics i en la mesura del possible els serveis públics procuren tenir en compte les seves limitacions lingüístiques. Fins a on arriben els seus drets lingüístics i quines són les seves obligacions en aquest terreny?

No es una situació exclusiva de Barcelona, a moltes regions europees es produeixen situacions i problemes semblants. I és evident que per facilitar la convivència entre els ciutadans europeus la Unió Europea fa temps que hauria d'haver consensuat i proclamat una política lingüística que especifiqui els drets i els deures lingüístics de les col·lectivitats i dels ciutadans en les diferents situacions, minories lingüístiques autòctones, minories que parlen la llengua d'un país veí, poblacions immigrades. Una política lingüística que combini la voluntat d'integració europea amb el respecte a les diferències lingüístiques.

I el que acabo de dir Europa es pot repetir a nivell mundial. Sembla que ha arribat l'hora en què la ONU, o la UNESCO, en el seu nom definissin el principis generals d'una política que posi de relleu els drets i els deures lingüístics dels Estats i dels individus.

Es cert que no tot es pot confiar a les grans declaracions o a les normes jurídiques per necessàries que aquestes siguin, la pròpia societat civil, els mateixos troben sovint la manera de sobrepassar les dificultats lingüístiques suposen per la convivència humana. Aquí també em permeto posar Barcelona com a exemple. A Barcelona són molt abundants iniciatives per portar endavant projectes que superin les

diferències lingüístiques. I l'experiència demostra que la voluntat d'entesa, el desig de treballar en comú, permet superar les comunicacions que suposa les diferències lingüístiques. On hi ha voluntat de entesa la barrera de les llengües deixa de ser-ho. I això ens permet dir que, a la inversa, on no hi ha aquesta voluntat l'entesa és impossible encara que es parli la mateixa llengua. I així arribem a un últim i fonamental aspecte d'aquesta reflexió sobre les llengües i la pau.

El llenguatge del diàleg.

El llenguatge, sigui quina sigui la llengua en la qual es parla serveix per transmetre informacions que al seu torn permetin adoptar i portar a terme projectes comuns. Però el llenguatge de la informació no es mai plenament objectiu sempre està en alguna manera esbiaixat pel punt de vista del que ofereix la informació. És normal que així sigui i també és normal que l'interlocutor tingui un altre punt de vista. El diàleg ha de servir per advertir i rectificar els respectius punts de vista i trobar així un terreny comú en el que sigui possible la col·laboració. Però això sols és possible si existeix aquesta voluntat de col·laboració.

El que acabo de dir es refereix al diàleg entre els individus però la societat no es redueix a individus que dialoguen entre ells sinó que els individus s'estructuren en grups que tenen els seus interessos i les seves opinions. Les informacions que circulen a l'interior de la societat, les que difonen els medis de comunicació i que conformen el que anomenem opinió pública, són manifestacions de les opinions i dels interessos dels diferents grups de manera que per l'individu és difícil fer-se una opinió personal i independent. Molt sovint en els diàlegs entre individus els interlocutors es comporten com a representants de grups. Quan el partidari d'un club de futbol dialoga amb un partidari d'un altre club les informacions que aporta i les opinions que expressa són en realitat informacions i opinions vigents entre els partidaris del seu grup. I no diguem quan els que dialoguen són representants formals de grups diferents amb interessos enfrontats.

Des de la perspectiva en la qual em situo, la del paper del llenguatge en la comunicació, el que és especialment notable és que la pressió per defensar els propis interessos acaba deformant el mateix llenguatge. No sols les informacions són tendencioses sinó que es el llenguatge mateix, el significat del vocabulari i la sintaxi del discurs, el que es deforma al servei de un determinat punt de vista. Com és sabut i com s'ha denunciat sovint els règims polítics totalitaris tendeixen a pervertir el llenguatge. Però no sols determinats règims polítics, en alguna mesura tot esforç proselitista tendeix a introduir un llenguatge propi.

Les observacions que acabo de fer serveixen per recordar-nos que el diàleg no és fàcil, que el llenguatge en què s'estableix el diàleg mai és neutre sinó que sempre està deformat i sovint corromput i per tant que l'intercanvi d'informacions acaba sovint en fracàs i el diàleg sols condueix a que els interlocutors es refermin en els seus punts de vista oposats. Però una vegada dit això continua sent cert que l'única manera de redreçar les deformacions del llenguatge és per mitjà del mateix llenguatge i l'única manera de superar les limitacions del diàleg és amb més diàleg. De manera que el llenguatge continua sent l'únic camí per a la pau.

Però més diàleg no vol dir, o no vol dir sols, diàlegs més nombrosos o més perllongats, vol dir diàleg amb intenció de dialogar, vol dir intercanvi d'opinions i de punts de vista amb intenció d'avançar en el camí de l'entesa

Podem distingir tres moments o tres nivells en aquest camí s'aprofundiment del diàleg.

El diàleg requereix com a primera condició que els interlocutors coincideixin en un espai físic i virtual, i sols aquesta coincidència i l'esforç que suposa produeix ja un millor coneixement de l'altre convertir en interlocutor. Aquest coneixement no es limita a la presència física, a "veure's la cara", gran part del diàleg consisteix en oferir a l'altre informació sobre la pròpia situació i les pròpies intencions i en rebre de l'interlocutor informació sobre la seva situació i les seves intencions. En la mesura en la que la voluntat de dialogar és sincera el diàleg ha de servir la substituir els prejudicis que cada un tenia de l'altra per una informació més ajustada a la realitat.

La millora de la informació sobre les situacions i els objectius de uns i altres permet descobrir que malgrat la diferència de situacions i d'objectius últims hi ha terrenys en el que és possible la col·laboració. La pràctica de la col·laboració i el diàleg que això implica permetrà al seu torn fer nous avanços en el coneixement mutu de la situació i dels objectius de cada un. Si abans he dit que, en principi, el llenguatge dels interlocutors es un llenguatge esbiaixat i deformat ara afegeixo que la pràctica del diàleg produeix un llenguatge més objectiu i més acostat a la realitat.

No em faig il·lusions. Sé molt bé en quin món vivim, sé que la majoria dels diàlegs sobre les grans qüestions que ens separen, qüestions polítiques i socials a nivell local, i a nivell estatal, i a nivell internacional són diàlegs molt difícils que sovint es converteixen en diàlegs entre sorts. Però sé també que es possible avançar en la bona direcció. El Fòrum en el qual estem participant és un bon exemple del que pretenc dir. S'ha convocat per possibilitar diàlegs, per provocar diàlegs inèdits entre persones que no havien tingut mai ocasió de dialogar, diàlegs sobre tota mena de qüestions que avui preocupen al món i sobre els que les opinions estan dividides. Ningú pensa que al clausurar-se el Fòrum els participants hauran arribat a acords

unànimes. Però sí que hauran reflexionat i d'alguna manera hauran avançat en el camí de la comprensió mútua i de l'entesa.

La funció utòpica del llenguatge

I quin és el terme d'aquest camí? Quin és el seu objectiu últim?

El diàleg portat al límit hauria de permetre la identificació d'uns objectius últims en els que els interlocutors coincideixen plenament. I un diàleg universal portaria així a la pau.

Fins aquí he parlat de diàlegs entre interlocutors que tenen objectius diferents, per exemple entre defensors d'una minoria lingüística i representants d'una llengua majoritària, o entre parlants d'una llengua autòctona i immigrants que parlen una altra llengua. El diàleg pot permetre reduir les incomprendiments mútues i trobar terrenys de col·laboració. Però com més augmenta el nombre dels grups i de les llengües i de les situacions diferents que cal tenir en compte el diàleg es fa més difícil i més difícil esdevé trobar terrenys d'entesa. I no diguem si pretenem arribar a propostes que tinguin en compte totes les situacions lingüístiques existents al nostre món. I el mateix es pot dir per la majoria de temes objectes de diàlegs en aquest Fòrum de Barcelona, tant si són les diferències que separen a les religions com els conflictes ètnics, o la distribució més equitativa dels recursos naturals o el desenvolupament sostenible. Per arribar a solucions efectives a nivell mundial caldria que tots els interlocutors fossin capaços d'abandonar els seus interessos individuals i col·lectius per adoptar una perspectiva universal de plena generositat o sigui que aquest diàleg a escala global per ser fructífer exigeix no sols un canvi d'opinions sinó un canvi de personalitat.

No és això una pura utopia?. Certament, però sempre la humanitat s'ha mogut en funció d'esperances utòpiques. Utopies perverses de domini i destrucció però també utopies positives com ho és el parlar avui de pau i de solidaritat mundial. De manera que acabaré la meva intervenció parlant d'utopia i em sembla justificat fer-ho, En primer lloc perquè el tema de la meva conferència, és precisament tractar de les llengües i la pau a escala universal. Però també per una raó més profunda, perquè la utopia sempre es formula verbalment, una utopia és una forma de llenguatge.

He començat la meva intervenció dient que el llenguatge és el nostre instrument principal de coneixement i al mateix temps el nostre principal mitjà de comunicació. Ara afegeixo que el llenguatge té també funcions pragmàtiques, serveix per modificar la realitat i no sols perquè impulsa l'acció humana sinó perquè el llenguatge és essencialment creador.

Ho es ja en el camp del coneixement. No tota la realitat es transparent al nostre raonament ni pot ser explicada científicament. Molts àmbits de la nostre experiència

son vagues i obscurs i sols són expressables a partir de metàfores verbals i quan la metàfora ens permet expressar verbalment el que fins aleshores era inexpressable podem molt bé parlar de creació. És i ha sigut sempre la tasca dels poetes. I quant a la comunicació les relacions entre els individus i entre els grups no s'esgoten en la comunicació d'informació que permet passar a l'acció. Una conversa amorosa no sols expressa verbalment una realitat viscuda íntimament sinó que més aviat és la conversa la que fa néixer i dona forma al sentiment amorós igual com unes paraules malafortunades o mal intencionades el poden matar. De manera semblant el compromís verbal de uns individus de respectar un pacte fa néixer una nova realitat social. I la utopia que s'expressa verbalment? La utopia no és una metàfora d'una realitat ja existent ni crea una nova realitat, és més aviat un impuls per a l'acció individual i col·lectiva però una acció que implica una renovació personal que posa la solidaritat i el bé comú per sobre dels propis interessos individuals o col·lectius.

I la utopia de totes les utopies és la de la pau. Pau entre els individus, pau entre els pobles, pau entre les llengües, perquè cantem tots, cada u en la nostra llengua, la mateixa cançó. La possibilitat de la pau perpètua, del regne de la generositat i de la solidaritat per sobre de l'egoisme i de la guerra, és un impuls creador que travessa els segles i que es manté per sobre de tots els fracassos. És "el principi esperança", un impuls que s'expressa amb paraules que són necessàriament paraules poètiques. Diguem-ho ara amb paraules de Miquel Martí Pol, el poeta català mort recentment.

Reconduïm la vida amb la certesa

De que cap esforç no cau en terra eixorca

Dia vindrà en que algú beurà a mans plenes

L'aigua de llum que brolli de les pedres

D'aquest temps nou que ara esculpim nosaltres.